

המארג
התכנית הלאומית
להערכת מצב הטבע

מוזיאון
הטבע
שטיינהרדט

ערב עיון מיוחד

של איגוד המתכננים בישראל

מהטבע אל התכנון: הערכת מצב הטבע בישראל כבסיס לעשייה תכנונית

חמישי | 19.6.25 | 17:00

מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט
רח' קלאוזנר 12, תל אביב

השתתפות ללא תשלום, בהרשמה מראש

המארג מעריך את מצב הטבע בישראל לצורך ניהול מבוסס ידע ומדע של השטחים הפתוחים והמגוון הביולוגי. לרגל פרסום דו"ח מצב הטבע 2023 המסכם עשור של תוכנית הניטור היבשתית הלאומית, יוצגו ממצאים מרכזיים, מגוון כלים ואמצעים, המהווים עבור המתכננים בסיס ידע חיוני לתכנון מרחבי רגיש לסביבה מקיימת.

המארג – התכנית הלאומית להערכת מצב הטבע
מארח את איגוד המתכננים בישראל

צילום: אבנר רינות

מהטבע אל התכנון: הערכת מצב הטבע בישראל כבסיס לעשייה תכנונית

המארג
התכנית הלאומית
להערכת מצב הטבע

מוזיאון
הטבע
שטיינהרדט

אוניברסיטת
תל אביב
UNIVERSITY

יום חמישי • 19.6.2025 • בשעה 17:00
במוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט, אוניברסיטת תל אביב

חניה בתשלום במקום

בתכנית

17:00	סיור מודרך במוזיאון
18:00	התכנסות ודברי ברכה
18:10	הערכת מצב הטבע בישראל וחשיבותה לעתיד השטחים הפתוחים בישראל – שירה גרוסברד
18:20	מגמות, איומים והזדמנויות: מה למדנו מדו"חות מצב הטבע – ד"ר איתי רנן
18:40	מה בוער? מבט ממעוף הלוויין על שריפות, סיכוני שריפות ושינויים בצמחייה בעידן של שינויים מהירים – עידו ליבנה
19:00	הטבע על המפה: איך מידע אקולוגי תומך בתכנון מרחבי – ד"ר רון חן
19:15	סיום משוער

לאישור הגעה <<

מהטבע אל התכנון: הערכת מצב הטבע בישראל כבסיס לעשייה תכנונית

תקצירי ההרצאות

• הערכת מצב הטבע בישראל וחשיבותה לעתיד השטחים הפתוחים בישראל

מה מצב הטבע בישראל? איך ניתן למדוד מגמות סביבתיות לאורך זמן, ואיך הופכים נתונים מדעיים לכלי עבודה עבור מקבלי החלטות ומתכננים? בהרצאה זו נציג את פעילות "המארג" – התוכנית הלאומית להערכת מצב הטבע – ואת דו"חות מצב הטבע שהיא מפרסמת. נעמיק בדו"ח האחרון (2023), שמסכם עשור של ניטור אקולוגי רחב היקף, ונראה כיצד הוא פותח חלון להבנת תהליכים אקולוגיים בשטחים הפתוחים בישראל.

• מגמות, איזמים והזדמנויות: מה למדנו מדו"חות מצב הטבע?

מהם האיזמים המרכזיים על הטבע בישראל? אילו מינים נמצאים בירידה, ואיך יישובים וחקלאות משפיעים על המערכות האקולוגיות? בהרצאה זו נציג את הממצאים המרכזיים מדו"חות מצב הטבע, כולל מגמות מדאגות בשפע המינים, השפעות שוליים נרחבות, והחשיבות של ניטור מתמשך ככלי לניהול סביבתי. ההרצאה תספק תובנות קריטיות למתכננים הפועלים בממשק בין פיתוח לשימור.

• מה בוער? מבט ממעוף הלוויין על שריפות, סיכוני שריפות ושינויים בצמחייה בעידן של שינויים מהירים

אילו כלים יש לנו על מנת לחזות היכן ומתי תתרחש השריפה הבאה? מה הקשר בין סוגי צומח, פעילות אנושית, מזג האוויר ודפוסי שריפות בישראל? בהרצאה זו נציג שילוב ייחודי בין מיפוי שינויים בכיסוי הצומח וסוגי הצומח לבין נתוני שריפות מהשנים האחרונות, ככלי להבנת סיכוני שריפות בשטחים הפתוחים. נבחן כיצד תצפיות מהשטח ומידע מרחבי תורמים לזיהוי אזורים רגישים, גם בתוך השטח העירוני, ונעניק חומר למחשבה כיצד ניתן לשלב מידע זה בתכנון וניהול מותאם לשינויי אקלים ושינויים מהירים אחרים. ההרצאה תציע למתכננים כלים יישומיים לחשיבה מרחבית מבוססת נתונים – בממשק שבין טבע, אקלים, אדם ואש.

• הטבע על המפה: איך מידע אקולוגי תומך בתכנון מרחבי

כיצד ניתן לתכנן את המרחב הפתוח מתוך הבנה של תהליכים אקולוגיים? בהרצאה זו נציג מגוון ניתוחים ומיפויים שבוצעו על ידי המארג – בהם מפת תכסית, מפת זיהום אור, מפת קיטוע וניתוח של השפעות שוליים. התובנות העולות מהממצאים מעניקות למתכננים בסיס ידע חיוני לתכנון מרחבי רגיש לסביבה.

מהטבע אל התכנון: הערכת מצב הטבע בישראל כבסיס לעשייה תכנונית

המארג – התכנית הלאומית להערכת מצב הטבע בישראל

המארג אשר נוסד ב-2006, הוא שותפות של המשרד להגנת הסביבה, הקרן הקימת לישראל, רשות הטבע והגנים ומוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט – המרכז הלאומי לחקר המגוון הביולוגי באוניברסיטת תל אביב. משימתו של המארג היא הערכת מצב הטבע בישראל לצורך ניהול מבוסס ידע ומדע של השטחים הפתוחים והמגוון הביולוגי.

דו"חות מצב הטבע

דו"חות מצב הטבע מתפרסמים מאז 2010 על ידי המארג. הדו"חות מציגים מגמות ותהליכים במערכות האקולוגיות בארץ, ופותחים חלון למצב הטבע בישראל. דו"ח מצב הטבע 2023 – כרך המגוון הביולוגי מבוסס ברובו על סיכום העשור הראשון של תוכנית הניטור היבשתית הלאומית. התוכנית מקיפה את רוב השטח היבשתי הטבעי בישראל, והתהליכים המרכזיים הנבחנים בה הם שינויים עיתיים במגוון הביולוגי בתקופת הניטור והשפעות יישובים וחקלאות על המערכות הטבעיות.

ממצאים מרכזיים העולים מדו"ח מצב הטבע 2023

איומים על הטבע בישראל

האיומים על המגוון הביולוגי בישראל אינם שונים באופן מהותי מאלה שברוב מדינות העולם. עם זאת, בחלק מהמקרים עוצמתם וקצב השפעתם גדולים יותר. צפיפות האוכלוסייה וקצב גידולה, קצב הפיתוח ומאפייניו, גודלה המצומצם של ישראל וסדרי העדיפויות התכנוניים יוצרים לחצי סביבה עצומים על המגוון הביולוגי. מעבר לכך, מיקומה של ישראל במזרח אגן הים התיכון, אזור המושפע במיוחד משינוי האקלים, מוסיף חזית איום רחבה המחלישה את המערכות האקולוגיות. היות שכך, מינים רבים נתונים לאיום של הכחדה.

ירידה בשפע של מינים רבים בישראל

התמעטות העופות והפרפרים משקפת תמונת מצב רחבה של התדרדרות במצב המגוון הביולוגי בישראל בעשור האחרון. מגמה זו מצטרפת לירידה בשפע הפרטים שזוהתה בשתי הקבוצות האלה גם באזורים אחרים בעולם, אולם קצב הירידה בישראל שנמדד בדו"ח זה גבוה משמעותית. הירידה בשפע הפרטים נגרמת משילוב השפעות של שינויים סביבתיים הפוגעים באופן ישיר ועקיף בשתי הקבוצות. מעבר לכך, מצבה של כל אחת מהקבוצות משפיע על מצב הקבוצה השנייה ועל כלל המערכת האקולוגית היבשתית.

השפעות שוליים נרחבות של יישובים וחקלאות

יישובים וחקלאות נמצאו כגורם מרכזי הפוגע במגוון הביולוגי בישראל, בייחוד בחבל הים תיכוני. הפגיעה נגרמת באופן ישיר עם אובדן בית הגידול בעת התמרת השטח הטבעי, ובאופן עקיף דרך השפעות שוליים נרחבות, הפוגעות במגוון הביולוגי בשטחים הטבעיים הסמוכים ליישובים ולשטחי החקלאות, ומחלישות אותם. השפעות השוליים כוללות זיהומים (זליגות של חומרי הדברה, שפכים ופסולת, אור, רעש) והתפשטות של מינים מלווי אדם מתוך היישובים ושטחי החקלאות אל השטחים הטבעיים. מינים מלווי אדם, ובהם מינים מתפרצים, פולשים ומתפראים ומינים זרים לבית הגידול הטבעי הסמוך, משגשים בזכות שפע המשאבים שיישובים ושטחי חקלאות מזמנים להם, ומשנים את הרכב המינים בשטח הטבעי על ידי תחרות או טריפה. המשמעות היא שבפועל, תחום ההשפעה השלילי של שטחי חקלאות ויישובים על המגוון הביולוגי בישראל חורג בהרבה מעבר לגבולותיהם, והם פוגעים משמעותית בתפקודיות המסדרונות האקולוגיים.

ניטור המגוון הביולוגי כבסיס לניהול ולממשק

מאמצי הגנה, שיקום והשבה הובילו להצלחות משמעותיות בשימור מיני הפרסתנים בישראל ולשגשוגם. ניהול שטחים מוגנים בשמורות טבע וביערות, שמירה על מסדרונות אקולוגיים ויישום ממשקים מקומיים, כדוגמת סניטציה, מצמצמים את השפעת הפיתוח על המערכות הטבעיות ותורמים לשמירה על המגוון הביולוגי.

מאמצים אלה עומדים אל מול התרחבות של יישובים, שטחי חקלאות ותשתיות, המלווה בהתפשטות מינים פולשים לשטחים טבעיים מחד גיסא, ובהתרגלות של מיני בר לסביבות מפותחות מאידך גיסא. המשך הניטור ארוך הטווח הכרחי להבנת השלכות הפיתוח ויעילות מאמצי ההגנה על הטבע, לגיבוש מדיניות וממשקים ולניהול מושכל ובר-קיימא של המערכות האקולוגיות בישראל.